

Darbuojantis Prezidento komisijoj

Prieš dešimt metų, labai reklamuojama, Amerikoje lankėsi sovietų foto paraša, kurioje buvo išstatyti ir lietuvių darbai.

Kartu su būreliais smalsių amerikiečių ir aš vaikštinėjau nuo nuotraukos prie nuotraukos. Aplinkui sukinkėjosi gida, atsakinėdama ir lankytojų klausimus.

Ir aš klustelėjau: "Ko jūs dažniausiai klausia amerikiečiai?"

"Kur patogumai?..", šypelėjo gidas.

O ko dažniausiai visi klausė manęs ryšium su Prezidento komisija?

"Kaip jom patekote?"

Ogi štai kaip — 1978 m. pavasarį skambtelėjo telefonas. Skambino Rimas Česonis, Lietuvos Bendruomenės Centro valdybos narys.

"Klausyk, yra galimybė lietuvių patekti į Prezidento komisiją". Reikia tavo pagalbos. Gali padėti?

"Kaip?"

"Sutik būt siūloma į tą Komisiją". Reikėtų tik keletą kartų nuvykti į Washingtoną. Rimta darba atliktų jos štabas. Lietuviams būtų daug naudos.

Jeigu lietuviams matyti "daug naudos", tai paprastai sakau "taip". Tačiau čia vis dėlto "Prezidento komisija". Be to, apie ją nieko nežinau.

"Mėgint reikia", nukiarto Česonis. "Be to, gali ir nieko neišėiti, nes konkurencija ir čia kieta".

Česonis prisitūpė, ką tik galėjo Washingtono rasti apie tą Komisiją. Aš pati bibliotekoj patyrinėjau, išklausinėjau žmones, kurie galėtų ką nors žinoti. Ne vieną dieną pliaušau, kol suradgavau rėsumą.

Ilgą laiką — nieko. Tada ir vėl Česonio balsas telefono ragely: "Išsilauk per pirmas išsijojimus". Dabar priklauso nuo to, kas tave palaiko. Susiorganizuok gerą paramą. Mes čia irgi darysim, ką galėsim".

Į balą puolęs...

Keturis metus esu rašius savo vardu skiltį Connecticut valstijos antram didžiausiam laikraščiui, dirbus kaip "Communications Specialist". Yale universitete, buvau pirmą kartą įvairiais specialiais komitetais, atstovavus valstijai Washingtono gubernatorių remiamam reikalui, mano daktaratas buvo gautas Yale universitete. Ne vienas asmuo, anksčiau su manim dirbes ir pažįstas mano pajėgumą, dabar turėjo arba pareigas, arba bičiulių Washingtono, ir paprašytas, atrodė, mano kandidatūra ne tik raštu palaikė, bet ir asmeniškai su daug kuo palaikė.

Dažnai maną, ką dukra atbėgo šaukti manęs nuo stogo prie telefono. Skambino sekretorė iš Baltųjų rūmų. Jai reikėjo sužinot mano Social Security numerį.

"Ar tai reikšia, kad prezidentas paskyrė mane į Komisiją?" Tai reikė, kad prezidentas paskirs, kai FBI patikrins, ar tokiam paskyrimui nėra kliūčių mano praėjimui. Užtrukusi dvi savaites.

Nepaklausė net kokias politines partijas priklausanau.

Bet, grįžtant prie "kaip" patekau: pirmiausia todėl, kad Lietuvių Bendruomenės valdybos nariai akyklai sekė, kas planuojama Washingtono. Taipgi todėl, kad jie turėjo nuojautą, koks žmogus turėtų šiam reikalui tinkamą pasirodymą ir galimybę gauti reikiamos paramos (tik vėliau sužinojau, kokios stiprios "jėgos" varžėsi, kad jų kandidatas laimėtų). Bet gal labiausiai patekau todėl, kad Rimo Česonio dėka turim tokį priėjimą prie Baltųjų rūmų, kokio dar lietuviams nėra čia niekada turėję. Jeigu administracija nepasikeis, tuo priėjimu naudodamiesi, lietuvių pateks dar į ne vieną amerikiečių visuomenės sluoksnį, kuriame daromi sprendimai.

II

Steigti President's Commission on Foreign Language and International Studies tiesiogiai paskatino Helsinkio susitarimai. Pasirašydama tuos susitarimus, Amerika ir kitos 34 šalys pasižadėjo puoselėti savo žmonėse geresnį vieni kitų pažinimą ir mokymąsi svetimų kalbų.

DR. ELONA VAISIENIENE

Tačiau Prezidento komisiją steigti buvo Amerikai ir svarbesnį priežastį. Europai ir Japonijai atsistojus ant kojų, Amerika pasijuto tarp labai sumanių konkurentų užsienio rinkose. Karinių jėgų balansas svyravo su politiniais persigrūpavimais. Reikalingos žaliavos yra šalyse, kuriose Amerikos įtaka nebėra vienintelė.

Zodžiu, pasaulyje vyko esminiai politiniai ir ekonominiai pasikeitimai, kiti anksčiau taip aštriai neegzistavusios tarptautinės problemos (pvz. oro, vandens tarša, žmonių skaičius, žaliavų maisto), o Amerikos žmonės ir toliau tebuvo tik tiek apsičiupinę apie pasaulį, kaip tada, kada vien Amerika turėjo ekonominę ir politinę persvarą ir galėjo nepaisyti kitų tautų nusiteikimų.

Paprastai Amerikos diplomatai dažnai dar nežino skirtingų pasaulio kultūrų etiketo formų. General Motors pradėjo savo Chevrolet vardu NOVA pardavinėti Pietų Amerikoje, net nepasitikrins, ką tai reiškia ispaniškai. Tik kai anų automobilių ten mažai pardavė, kažkam dingtelėjo, kad gal reiktų patį mašiną vadinant pakeisti į "Caribe". Mat ispaniškai "no va" reiškia "neina", "neveikia".

Kongreso nariai ne tik dauguma advokatai (taigi, pažįsta tik savo krašto teisę), bet ir iškilę aktyvi dalyvavimu savo valstijos gyvenime, kitaip sakant, neturi nei tarptautinio žvilgsnio, nei pasaulinių problemų supratimo. O tie, kurie renka prezidentą ir kongreso narius, dar mažiau apsišvietę pasauliniu plokšči.

Nesistebėtina, jog 95 proc. mokytojų nėra klausę nė vieno kurso, turinčio ką nors bendro su tarptautiniais reikalais. Neseniai vidurinė mokyklą (high school) baigiančių apklausinėjime paaiškėjo, kad 40 proc. nežinojo, kur yra Egiptas, o 20 proc. — kur Prancūzija ir Kinija. Šią vasarą vienas jaunas turistai iš Vakarų Vokietijos, paklaustas, kas labiausiai nustebino jį Amerikoje, atsakė "kad žmonės čia nežino, jog yra dvi Vokietijos".

Universitetuose mažiau negu procentas studentų klausia paskaitų apie svetimas kultūras, tarptautinius santykius. Prekybos institutuose mažai kursų apie tarptautinę prekybą ir neskatinamas kalbų mokymasis. O tuo tarpu vienas iš penkių darbu žemės ūkyje ir vienas iš aštuonių industrijos tiesiogiai priklauso nuo prekybos su užsieniu.

Šiuo metu tik 15 proc. vidurinės mokyklos mokinių mokosi svetimų kalbų. Iš jų tik 1,8 proc. tęsia trečius metus, taigi beveik visi meta kalbą jos neįmokę. Kitose industrializuotose šalyse 100 proc. mokinių svetimas kalbas mokosi ilgesnį metų skaičių.

Skaitytojai, kiek minučių per televiziją skiriama programoms apie užsienį, Amerikoje beveik mažiausia. Amerikos laikraščiuose ir pasirodžiančias žinias coliais skaičiuojant, žinių apie užsienį vis mažėja. Eilinis pilietis nežino kaip suprasti, nes stokoja nuovokos apie pasaulį už Amerikos ribų.

Komisijos tikslas buvo išskirti aikštėn reikalą pradėti informuoti apie vis sudėtingesnį pasaulį, suteikti medžiagą, nušviečiančią dabartinę padėtį, ir paruošti planą, kaip šalyje įgyvendinti būtinus pakeitimus.

Komisija turėjo penkis (ir tris dienas trukusius) posėdžius, pravedė apklausinėjimus Kalifornijoje, Teksase, Illinois, North Carolina, Massachusetts. Komisija sukaupė daugiau kaip 1,000 studijų, memorandumų, pareiškimų ir pan. Komisijos štabas ir patys Komisijos nariai aplankė daugybę federalinių agentūrų, profesinių vienetų, kalbėjo įvairiose konferencijose, buvo apklausinėjami per radiją, televiziją, spaudą. Vienas kitas (tarp jų ir aš) rašė apšiai ir straipsnius.

Česonis tik vieno tai visai neatspėjo: darbo ne tik buvo, bet ir per akis.

Pačiam pirmam Komisijos posėdžiui, 1978 m. spalio gale Washingtono (prisaikdino mus prie Šv. Rašto Baltuosio rūmuose, ir tapom "Honorable Commissioner") daugelio stebėtojų akivaizdą Komisijos pirmą rinkimą paprašė Komisijos narių, kad mėnesio laikotarpyje prisistatymėm pareiškimą apie Komisijos paskirtį ir darbų apimtį. Kiti linkėjo sutinkančiai, linkėjo ir aš. Vėliau

Zodžiu, pasaulyje vyko esminiai politiniai ir ekonominiai pasikeitimai, kiti anksčiau taip aštriai neegzistavusios tarptautinės problemos (pvz. oro, vandens tarša, žmonių skaičius, žaliavų maisto), o Amerikos žmonės ir toliau tebuvo tik tiek apsičiupinę apie pasaulį, kaip tada, kada vien Amerika turėjo ekonominę ir politinę persvarą ir galėjo nepaisyti kitų tautų nusiteikimų.

Paprastai Amerikos diplomatai dažnai dar nežino skirtingų pasaulio kultūrų etiketo formų. General Motors pradėjo savo Chevrolet vardu NOVA pardavinėti Pietų Amerikoje, net nepasitikrins, ką tai reiškia ispaniškai. Tik kai anų automobilių ten mažai pardavė, kažkam dingtelėjo, kad gal reiktų patį mašiną vadinant pakeisti į "Caribe". Mat ispaniškai "no va" reiškia "neina", "neveikia".

Kongreso nariai ne tik dauguma advokatai (taigi, pažįsta tik savo krašto teisę), bet ir iškilę aktyvi dalyvavimu savo valstijos gyvenime, kitaip sakant, neturi nei tarptautinio žvilgsnio, nei pasaulinių problemų supratimo. O tie, kurie renka prezidentą ir kongreso narius, dar mažiau apsišvietę pasauliniu plokšči.

Nesistebėtina, jog 95 proc. mokytojų nėra klausę nė vieno kurso, turinčio ką nors bendro su tarptautiniais reikalais. Neseniai vidurinė mokyklą (high school) baigiančių apklausinėjime paaiškėjo, kad 40 proc. nežinojo, kur yra Egiptas, o 20 proc. — kur Prancūzija ir Kinija. Šią vasarą vienas jaunas turistai iš Vakarų Vokietijos, paklaustas, kas labiausiai nustebino jį Amerikoje, atsakė "kad žmonės čia nežino, jog yra dvi Vokietijos".

Universitetuose mažiau negu procentas studentų klausia paskaitų apie svetimas kultūras, tarptautinius santykius. Prekybos institutuose mažai kursų apie tarptautinę prekybą ir neskatinamas kalbų mokymasis. O tuo tarpu vienas iš penkių darbu žemės ūkyje ir vienas iš aštuonių industrijos tiesiogiai priklauso nuo prekybos su užsieniu.

Šiuo metu tik 15 proc. vidurinės mokyklos mokinių mokosi svetimų kalbų. Iš jų tik 1,8 proc. tęsia trečius metus, taigi beveik visi meta kalbą jos neįmokę. Kitose industrializuotose šalyse 100 proc. mokinių svetimas kalbas mokosi ilgesnį metų skaičių.

Skaitytojai, kiek minučių per televiziją skiriama programoms apie užsienį, Amerikoje beveik mažiausia. Amerikos laikraščiuose ir pasirodžiančias žinias coliais skaičiuojant, žinių apie užsienį vis mažėja. Eilinis pilietis nežino kaip suprasti, nes stokoja nuovokos apie pasaulį už Amerikos ribų.

Komisijos tikslas buvo išskirti aikštėn reikalą pradėti informuoti apie vis sudėtingesnį pasaulį, suteikti medžiagą, nušviečiančią dabartinę padėtį, ir paruošti planą, kaip šalyje įgyvendinti būtinus pakeitimus.

Komisija turėjo penkis (ir tris dienas trukusius) posėdžius, pravedė apklausinėjimus Kalifornijoje, Teksase, Illinois, North Carolina, Massachusetts. Komisija sukaupė daugiau kaip 1,000 studijų, memorandumų, pareiškimų ir pan. Komisijos štabas ir patys Komisijos nariai aplankė daugybę federalinių agentūrų, profesinių vienetų, kalbėjo įvairiose konferencijose, buvo apklausinėjami per radiją, televiziją, spaudą. Vienas kitas (tarp jų ir aš) rašė apšiai ir straipsnius.

Komisija turėjo penkis (ir tris dienas trukusius) posėdžius, pravedė apklausinėjimus Kalifornijoje, Teksase, Illinois, North Carolina, Massachusetts. Komisija sukaupė daugiau kaip 1,000 studijų, memorandumų, pareiškimų ir pan. Komisijos štabas ir patys Komisijos nariai aplankė daugybę federalinių agentūrų, profesinių vienetų, kalbėjo įvairiose konferencijose, buvo apklausinėjami per radiją, televiziją, spaudą. Vienas kitas (tarp jų ir aš) rašė apšiai ir straipsnius.

Komisija turėjo penkis (ir tris dienas trukusius) posėdžius, pravedė apklausinėjimus Kalifornijoje, Teksase, Illinois, North Carolina, Massachusetts. Komisija sukaupė daugiau kaip 1,000 studijų, memorandumų, pareiškimų ir pan. Komisijos štabas ir patys Komisijos nariai aplankė daugybę federalinių agentūrų, profesinių vienetų, kalbėjo įvairiose konferencijose, buvo apklausinėjami per radiją, televiziją, spaudą. Vienas kitas (tarp jų ir aš) rašė apšiai ir straipsnius.

sižvelgiant į tai, kas anksčiau buvo daroma mokyklinių programų, vadovėlių, ar mokytojų ruošime. Kai kuriems Komisijos nariams visa tai buvo jau žinoma, man buvo sunkiau. Bet vienu atžvilgiu visi kentėjom.

Watergate įvykių poveikyje buvo išleisti įstatymai (Sunshine Laws), reikalaujantys, jog darbas tokių vienetų kaip mūsų Komisijos turi būti atliekamas viešai. Tai reiškė, kad The Federal Register skelbė mūsų posėdžių laiką ir vietą, o posėdžiai vykdavo salėse ir auditorijose, nes visada prigarmėdavo apšiai klausytojų.

Posėdžiauk, kad nori, kai priešais mikrofonas stenografui, garsia kalbinti mikrofonas, ir kiekvieną žodį seka tyli, atidli minia, skirdama viskam daug reikšmės. Išskirti klausimą diskusijom, kad įsigirstum visų nuomones, kad praplestum savo supratimą, buvo neįmanoma. Keli konsultantai pristatė studijas, kurios ne vienam iš mūsų atrodė nepatenkinamos. Tačiau tai iškeliant "posėdį", būtų buvę garantuotos atitinkamos antraštės laikraščiuose. Nenorėdami atkreipti visų dėmesį į pašalinis Komisijos reikalus, mėginom mintimis dalintis privačiai, po du, tris, nes kalbėti apie komisijos reikalus visiems net ir viešbuty, kur buvom apstoję, ar kur restoranu buvo uždrausta.

Užtat, kada komisieriai išsijodavo "posėdžiuose", dažniausiai jie darydavo čiutinantį pareiškimą. Pasakiau ir aš porą kartų. Pavyzdžiui, paminėjau, kad būtina išskirti svarbių kalbų mokymą, kurį atlieka etniškos grupės. Sprendžiant iš reakcijos, bakstelėjau į širdį lizdą! Mat ir stebėjau ir Komisijos nariai manė, kad kalbu apie "Bilingual" švietimą, o tos temos visi lenkėsi tolo, laikydami socialine problema visiškai iš kitos operos.

Tik po truputį pavyko Komisijos narius nurašinti — ir tai ne "posėdžiuose" — kad kalbu visai apie kitą. Bėda, jog niekas apie etnikų švietimą nebuvo girdėjęs. Komisijos pasamdytas konsultantas savo studijoj apie "ethnic studies" rašė tik apie ispanų, Azijos kilmės ir juodųjų etniškųjų programų universitetuose.

Mačiau, kad pačiai teks sutelkti įrodymus, kad toks etnikų švietimas jau egzistuoja. Įrodyti, pasirodė, buvo ne taip lengva. Etniškų grupių švietėjai, išskyrus vengrus, nesimuntė Komisijai jokių studijų apie save, jokių pareiškimų, jokių reikalavimų. Ir šiaip — nors buvo straipsnių apie vienos ar kitos grupės koki švietimo aspektą, nebuvo jokių apžvalginių straipsnių. Mano laimei, pavyko užtikti kaip tik tuo metu daromą apžvalginę studiją apie etnišką švietimą. Nors studija buvo tik įpusėjusi, tačiau jau buvo

Dr. Elona Vaisienė kalba viename Prezidentinės komisijos posėdyje.

aišku, kad etniškas švietimas dėsio vertas reikšmės Amerikos gyvenime (ši studija, teigia, kad etniškas mokyklas lanko apie 600,000 vaikų). Paprašiau studijos vedėjo, kad man parašytų bent laišką, kuriame paliudytų, jog etniškas švietimas egzistuoja. Vis dėlto pavyko į Komisijos raportą įterpti pareiškimą, kad etniškų visuomenių vykdomas kalbinių ir kultūrinių švietimas yra tautos turtas ("national asset"; "national resource") ir kad reikia tam švietimui suteikti pripažinimą ir paramą. (Pasirėmiant Komisijos raporte padarytais pareiškimais etniško švietimo klausimu, gruodžio mėnesį Minnesotoje šaukiama konferencija etniško švietimo svarstymui. Mielai sutikau būti viena iš pagrindinių kalbėtojų).

Komisija sutelkė daug medžiagos, įrodančios per menką Amerikos pasirodymą įvairiai dalyvauti tarptautiniuose reikaluose ir vištautinių problemų supratime. Komisija taipgi sudarė planą, kaip esamą nepatenkinamą padėtį būtų galima pakeisti. Rekomendacijų įgyvendinimas reikalautų 180 milijonų dolerių. (Suma nėra didelė, palyginus su "Bilingual" programom, kurios apie tiek gauna per metus).

Tarp kitko Komisija siūlo: naujai įvesti svetimų kalbų mokymą pradžios mokyklose; reikalauti šiek tiek švietimo kalbų mokytojų, įstojančių į universitetą; įvesti porą privalomų kursų apie užsienį besimokantiems bizinio ir teisės mokyklose; įsteigti regionalinius centrus, kuriuose vidurinių mokyklų mokytojai, švietimo tarybų nariai, mokyklų administratoriai, laikraščių redaktoriai, biznierių galėtų paplatingai savo susipažinimą su pasauliu už Amerikos ribų bei pramokti naują kalbą arba patobulinti jau mokamą kalbą; sustiprinti švietėjų pasikeitimo programas su kitais kraštais (kreipiant dėmesį, kad pasikeitimai nesiribotų vien industrializuotais kraštais); į pasikeitimus įtraukti ir laikraščių redaktorus, miestų burmistrus. Komisija kreipiasi į žinių ir pramogų perteklių, k. a. televiziją, radiją, spaudą, prašydama suprasti savo vaidmenį šiam svarbiu reikale ir daugiau laiko ar vietos skirti žinioms iš užsienio, pasiekimams programomis su kitais kraštais. Biznieriams numatoma įsteigti centrus, kuriuose vyktų vertingas bendradarbiavimas tarp pramonės, aukštojo švietimo ir akademinių tyrinėtojų.

Raportą vardu Strenght through Wisdom: A Critique of US Capability įteikė prezidentui ir kongresui 1979 m. lapkričio 7 d. Deja, tai tapo su tos savaitės pradžioje prasidėjusiais Irane Amerikos diplomato pagrobimo įvykiais, o mūsų raportą įteikimo dieną senatorius Edward Kennedy paskelbė kandidatuoja į prezidentus. Nors apie raportą rašė laikraščiai, žurnalai, minėjo televizija, tačiau visų dėmesys buvo nukreiptas į kitas žinias.

III

Įteikusi raportą, Komisija išsikirstė. Štabas, dokumentus sutvarkęs, uždarė raštinę Washingtono. Federalinė spaustuvė išpausdino raportą. Pasiteiravau, kodėl tokiu mažu tiražu (mažiau negu 10,000). Mane apšvietė, jog raportas nėra graibstoma knyga. Jeigu bus pareikalavimas, atspausdins daugiau. Ir teko išpausdinti daugiau. (Pigiausiai, apie 4.00 dol. raportą galima gauti iš American Council of Teachers of Foreign Languages, 2 Park Avenue, Room 1814, N.Y., N.Y. 10016).

Ar tuo viskas ir baigėsi?

Tik prasidėjo.

Norint užtikrinti, kad raportu viskas nesibaigtų, Komisija ne tik rekomendavo, bet ir pasistengė, jog būtų įsteigta vietos rekomendacijoms įgyvendinti. National Council on Foreign Languages and International Studies pradėjo darbą šiuo metu gegužės mėn. Dėl testinimo jame dalyvauja keli Komisijos nariai. Pirmininkas yra buvęs CBS prezidentas Arthur Taylor.

Tačiau National Council toli gražu nėra vienintelis "įgyvendintojas". Komisija išaukė daug ir įvairios veiklos visoje šalyje. Pailiustruosiu Connecticut valstijos pavyzdžiu, nes toje vyko dalyvauju, o be to, tuo pačiu galėsiu pateikti savo darbo apyskaitą lietuviams, kurių pastangom į Komisiją buvau pasiūlyta.

Zemės plote Connecticut valstijoje Amerikoje užima vietos ne daug, tačiau ji turi daugiau kaip tris milijonus gyventojų, apšiai daugiatučių bendrovių čia turi savo centrus, per capita įplaukus yra trečios aukščiausios Amerikoje, valstijos gaminių eksporto atžvilgiu yra antra visoje šalyje, valdiškas švietimas laikomas vienu iš geresnių, veikia 18 privačių universitetų ir kolegijų (tarp kurių tokie žinomieji, kaip Yale, Wesleyan, Trinity). Kas vyksta Connecticut, pastebi ir kitos valstijos.

Vos tapus komisiniere 1978 m. rudenį, pradėjau domėtis dirva, kuri Komisijos siūlymai, laikui atėjus, kris. Atkreipiau akis į valstijas.

Susipažinau su Connecticut valdžios, privataus, katalikiško švietimo, su tarptautinės prekybos ir ekonominio planavimo galvom, užmezgiau ryšius su valstijos didžiausiu darbdaviu daugiatute bendrove, su fondacijų pirmininkais, spaudos ir televizijos žmonėmis, svetimų kalbų mokytojų sąjungom, mokytojų profesinio tobulinimosi vienetais. Ne vien pati švietėjas, informavau ir juos. Buvo daug susirašinėjimų, telefoninių pašnekesių, posėdžių.

Pasibaigus Komisijos kadencijai, 1979 m. rudenį, tapusi vėl "privata piliete", ėmiau kloti plytas ant anksčiau išmūrytų pamatų. Reikėjo pirmiausia tuos skirtingus sričių žmones, kuriuos buvau supažindinusi su reikalu, suvesti draugėn, išgauti iš jų viešą pareiškimą, kad supranta svarbą geresnio žinojimo

apie pasaulį, kad rems reikiamas pastangas ta linkme. Pavyko surasti "sponsorių" konferencijai, įvykusiai Yale universitete. Programoj dalyvavo pirmiausias asmenys iš daugelio sričių, tuo pačiu išreikšdami savo pritarimą. Organizaciniai ir profesiniai biuleteniai, aprašydami savo atstovo dalyvavimą, tuo pačiu supažindino ir daug skirtingų publikų su Komisijos rekomendacijom. Savo ruožtu pasirūpinau, kad konferencija būtų aprašyta spaudoj, būtų rodoma televizijoj.

Aplankiau visus šešis Connecticut valstijos švietimo rajonus su pranešimais svetimų kalbų ir visuomeninių mokslų (social studies) mokytojams ir administratoriams.

Kadangi mokyklinių programų keitimas ir mokytojų tobulinimasis priklauso didele dalim nuo miesto švietimo tarybų, užmezgiau ryšius su švietimo tarybų centro valdyba. Vėliau parašiau laišką visiems pirmininkams, ir jų centrėnė ne tik leido sąrašais pasinaudoti, bet ir višus vokus uždrausavo.

Mano veikla buvo mėginimas įtraukti kaip galima daugiau žmonių į darbą. Turbūt tam laikas buvo atėjęs, nes buvo džiugu matyti, kaip skaičius dirbančiųjų auga. Pavyzdžiui, šiuo metu, spalio mėn., Connecticut valdiškos bibliotekos mini "Kitų kultūrų mėnesį". Višos daugiau kaip 200 bibliotekų. Iškabins specialiai tam pagamintus plakatus, dalins "bookmarks", su ruoš parodėles iš savo turimų knygų, norint parodyti, kad bibliotekose galim daug sužinoti apie kitus kraštus. Aštuoniolika bibliotekų surengs 30 specialių programų — paskaitų, parodų, filmų. Bus nupirkti filmų apie kitus kraštus, kuriuos vėliau galės skolintis bibliotekos, mokyklos. Daug kur visa tai bus aprašoma spaudoj, reikės dar pasirūpinti, kad ir televizija atkreiptų dėmesį. Ši "Kitų kultūrų mėnesio" projektą valdiškoms bibliotekoms pasiūliau aš, padėjau ir lėšų gauti jo įgyvendinimui. Šiuo metu ieškau pusės mecenato, kuris visoms bibliotekoms ka tik išėjusią knygą padovanotų (gavau pukią, nuolaidą iš leidejų ir vieną pusę mecenato jau turiu. Knyga, The Tongue — Tide American, parašė kongresninkas Paul Simon, Komisijos narys ir vienas iš pagrindinių Komisijos paskyrimo judintojų).

Kad darbas plėstųsi ir persunktų visus valstijos sluoksnius (nes tik taip pradės keistis amerikiečių galvosenos, kad Amerika yra galingiausia valstybė pasaulyje, kuriai galima ir toliau nepaisyti visokių ten nepatramtom kalbom kalbančiųjų lūpų), būtų gerai turėti oficialų paskatinimą iš valstijos galvos — gubernatorių. Tad sukviečiau Ad hoc komitetą parengti projektą, pagal kurį gubernatorių paskirtų Connecticut valstijoj kaip nors panašaus į National Council Komisijos rekomendacijom įgyvendinti. Valstijos seimo daugumos ir mažumos vadai, visokio švietimo planuotojai, fondatoriai, organizatoriai (net Jesse Jackson'o PUSH organizacijos) atstovai, ekonominio planavimo ir daugiatučių bendrovių žmonės pusemė ruošė projektą. Sužinojau iš gubernatorių štabo, kas turėtų tokį projektą gubernatorei įteikti. Nors šiuo metu oficialus atsakymo dar nėra, tačiau žinom, kad gubernatorei projektas patiko.

Šiuo metu esu pakviesta padėti suprojektuoti geresnį svetimų kalbų mokymą vienoje iš didžiausių Conn. miestų švietimo sistemoj, septyni universitetai galvoja steigti sutelktinį svetimų kalbų ir kultūrų mokymo centrą, ir, atrodė, kad man teks dalyvaut jo planavime.

Darbas rutuliojasi, savaime aišku, ir kitur.

Kongrese buvę Komisijos nariai buri draugę senatorius ir kongresmanus, kurie atleity palaišys šį skyrimą plačiosios visuomenės švietimui, kitų kultūrų ir kalbų mokymui ir mokymuisi.

Komisijos nariai ir toliau priima pakvietimus kalbėti (per šiuos metus ir aš vykau į kitas valstijas su paskaitom), rašo straipsnius (esu į tą surašius ir aš), neatsisako nuo

(Nukelta į 4 pusl.)

Eleonora Martiulionienė. "Violentė vaza". Iš dailininkės darbų parodos M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Nuotr. Lino Meilau

Karaizmas, karaimai ir Lietuva

Z. MIKŠYS

Sių metų birželio mėnesį Lausanne'je pasirodė karaimų mokslininko Simono Šišmano (taip jis save rašo lietuviškai) knyga "Karaizmas, jo doktrinos ir istorija" (Simon Szyszman "Le Karaisme. Ses doctrines et son histoire" Editions L'Age d'Homme). Autorius 247 psl. knygoje apibūdina karaizmo doktriną, jos formavimąsi ir išsivystymą (pirmoji dalis), karaizmo išplitimą pasaulyje (antroji dalis), karaimų bendruomenių nykimą (trečioji dalis) ir karaizmo tyrinėjimus bei dokumentaciją (ketvirtoji dalis).

Jau XVIII šimtmečio pradžioje anglų vyskupas R. Pococke, orientalistas ir keblautas, apibūdina karaimus Egipte, senus laikų palikūninius senųjų egiptiečių kultūrą Palestinoje, atsiradusią antrame šimtmečiu prieš Kristaus gimimą. Egiptiečių bendruomenės rankraščiai, nuo 1947 metų rasti Qumrano grotoje, tą giminybę patvirtina.

Karaizmas, biblinio monoteizmo sąjūdis, išlaikė savo religinę — pasaulėžiūrinę sistemą šimtmečių šimtmečiais. Jo lopšys yra Mezopotamijoje ir vardas kilęs iš hebrajų kalbos veiksmazodžio kara — skaityti, studijuoti (karaimai — "sv. Rašto pasekėjai"), taip pat kreiptis, kviesti (karaimai — "tie, kurie kvepiasi, kviečia" — misionieriai) arba iš arabų kalbos daiktavardžio kara — skaitytojas (karaimai — "sv. Rašto skaitytojai"). Tarp mokslininkų, kurie vokalizavo ir nustatė Senojo Testamento žodžių ištarimą (vad. masoretų), žymiausi buvo karaimai (S. Testamentas buvo užrašytas aramėjų ir hebrajų kalbomis, kurios rašyboje žymėjo tik priebalses). Seniausias išlikęs Senojo Testamento pilnas ir ištisai — balsėmis ir priebalsėmis — išrašytas tekstas ir yra karaimo Aaron ben Mozes ben Ašerio rankraštinis ("Codex Alerpensis", X šimtmečio pradžia).

Karaizmas ėmė smarkiai plisti VIII šimtmetyje ir išplito tarp įvairių tautų ir etninių grupių Artimuose Rytuose, Irane, Mažosiose Azijoje, šiaurės Afrikoje ir Europoje. Atsižvelgiant į karaimų pavienius ir grupinius — atsivertę berberai, chazarų karalius Bulanas ir dalis chazarų kumanai. Per šiaurės Afriką karaizmas pasiekė Ispaniją. Čia karaimų

bendruomenės 1178 metais buvo išnaikintos Kastilijos karaliaus Alfonso VIII favorito įtaka.

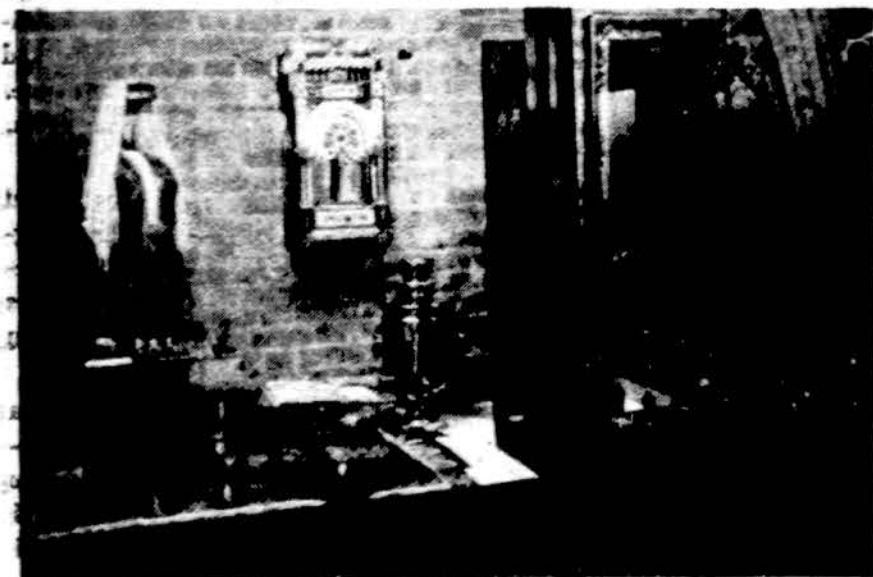
Kai žlugo chazarų valstybė, jų žemes užvaldė kumanai (polovcai), kurie vidurinėje Europoje pasiekė Vengriją. Per kumanus karaizmo pasekėjai atsirado Vengrijoje, taip pat kaimyninėje Haličo kunigaikštystėje — jie čia žinomi saracenų vardu. Haličo kunigaikštystėje, dėl kurios varžėsi Lietuva, Lenkija ir Vengrija, karaimų bendruomenės XIII šimtmetyje jau buvo gerai susiorganizavusios. Po mongolų invazijos, kuri sugriovė kumanų galybę, karaimų centrai geriausiai išsilaikė Kryme ir vidurinėje bei rytų Europoje. Krymo chanate (1443-1783) jie buvo privilegijuoti ir turėjo panašias teises, kaip jiems Lietuvoje buvo suteikęs Vytautas.

Legenda sako, kad karaimai Lietuvoje atsikvietę Vytautas, bet Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pietuose (pvz. Lucke) jie buvo žinomi jau porą šimtmečių prieš Vytautą. Vytautas išplėtė jų kolonizaciją ir yra jų bendruomenės Trakuose įkūrėjas 1398 metais. 1397-1403 m. buvo didinama Trakų pilis ir karaimai sudarė pilies igulą — Vytautas juos pažinojo iš savo žygių ir galėjo jais visiškai pasitikėti. Žalgirio mūšyje kovojo su kryžiuočiais, kaip mini Luebecko kronika, dalyvavo ir "raudonieji žydai" nuo Kaspijos jūros krantų ("sgraceniai"). Vytautas pakvietė karaimus ir į šiaurės Lietuvą, kur jie sudarė igulą pilims gintis nuo kryžiuočių, jis nustatė karaimų teisinį statusą ir suteikė žymią privilegiją. Karaimai Lietuvos kariuomenėje tarnavo ir vėliau, ir jų pulkas paskutinį sykį minimas 1655 metais. Karaimų dalinių turėjo ir Radvilai.

Už savo karo tarnybą karaimai Lietuvos valstybėje buvo apdovanojami žemėmis ir turėjo teisę laikyti baudžiauninkus krikščionis. Jie priklausė kilmingiesiems ir galėjo eiti atsakingas valstybės pareigas. Tarp kitų privilegijų karaimai galėjo būti teisiamai tik karaimo teisėju, jų pačių išrenkamo ir karaliaus — didžiojo kunigaikščio visam gyvenimui patvirtinamo. Karaimų ir krikščionių bylas sprendė karaimų teisėjai.

Senoji Karaimų gatvė Trakuose

Karaimų istorija ir buitį muziejuje, Trakuose

kartu su vaivada (tai buvo kaip ir Magdeburgo teisės).

Lietuvoje karaimai buvo teisininkai, matematikai, gydytojai. Jie rūšio su visos lietuvių tautos gyvenimu: jaunimas studijavo Vilniaus akademijoje, reformacijos laikais karaimai dalyvavo religiniuose disputuose, jie talkininkavo ir lenkų protestantams biblijos vertime (1572 m.), palaikė santykius su Europos orientalistais ir teologais. Į Trakus 1641 metais vyko Karaliaus J.S. Rytangelius, 1690 metais į Lietuvą keliavo Uppsalos universiteto profesorius (vėliau rektorius) G. Peringeris. Jo pasakojama "Epistola de karaitis Lithuaniae" (Laiškas apie Lietuvos karaimus) Vakarams ilgai buvo pagrindinis žinių šaltinis apie karaimus.

Karaimų gyvavimo Lietuvoje viršūnė buvo XVI šimtmetyje. Į juos buvo nukreipta dominikonų misioninė veikla (prieš ją savo veikalu "Tikėjimo apsauga" stojo egzektas ir filosofas Izaokas ben Abraham iš Trakų), jie nukentėjo nuo karų, ypač nuo maskviečių įsiveržimo Lietuvon 1655 metais, marų (labai prašaitingas buvo 1710 m. maras). Lietuvos ir Lenkijos karaimų bendruomenės palaikė artimus ryšius su Krymo karaimais ir iš ten sunkiais laikais joms ateidavo pagalba, bet jų nykimą sunku buvo sulaikyti.

XVIII šimtmečio gale ir po Lietuvos — Lenkijos padalinimų beveik visos karaimų bendruomenės pakliuvo rusų valdžion, išskyrus bendruomenes Galicijoje, kuri atiteko Austrijai (Krymas rusų nuo 1783 metų). Čarų imperijoje karaimai turtingėjo, bet kartu didėjo ir jų dekadencija, nuosmūkis. Labai nukentėjo karaimai per pirmąjį pasaulinį karą. Po karo Lietuvoje ir Lenkijoje paliko tik 5 bendruomenės — Panevėžys, Trakuose, Vilniuje, Lucke ir Haliče. Po antrojo pasaulinio karo išliko tik Trakų bendruomenė, vienintelė ir visoje Sovietų Sąjungoje, kur visos karaimų bendruomenės buvo panaikintos 1930 metais. Trakuose yra ir vienintelis pasaulyje karaimų muziejus, vieninteliai karaimų maldos namai Sovietų Sąjungoje.

Po pirmojo pasaulinio karo kituose pasaulio kraštuose liko tik trys karaimų bendruomenės: nedidelė bendruomenė Istanbule, maža ir labai sena bendruomenė Hite prie Eufrato upės, 140 km nuo Bagdado, ir Kairo bendruomenė, turėjusi apie 7.000 narių. Po antrojo pasaulinio karo pirmoji sunyko, o dvi pastarosios buvo sunaikintos (Kaire paliko 40 asmenų — senukų).

Dabar ima vėl atsirasti dėmesys karaimams. Jų karaizmo doktrina iškelė Qumrano groto radiniai. Turkijoje yra besidominčių karaimų etnografinė, kilo susidomėjimas Lietuvos karaimų kalba — tai labai senas turkų kalbos dialektas, panašus į kumanų kalbą.

Daug yra karaimų dokumentų, bet jie mažai tyrinėti. Turtinga karaimų biblioteka ir muziejus Eupatorijoje (Kryme) buvo sunaikinti apie 1930 metus. Daug karaimų istorijos ir kultūros dokumentų yra Leningrado bibliotekose, bet jie mažai tyrinėti ir netyrjami. Lietuvos archyvai buvo gana turtingi, bet ypač reikšmingas yra Radvilų archyvas Varšuvoje, kur karaimų dokumentai užtikami kiekviename žinganyje.

Poetui Henrikui Nagiui 60 metų

Poetas Henrikas Nagis savo kūrybos reitalyje.

Nuotr. V. Mazelio

Nepriklausomos Lietuvos augintiniui, ryškiajam lietuvių literatūros išeivijoje poetui Henrikui Nagiui, gyvenančiam Montrealyje, Kanadoje, š.m. spalio 12 d. suėjo 60 metų. Gimė 1920 m. Mazeikiuose. Tai ypatingieji metai mūsų poezijai: tais pačiais metais dar yra gimę ir Alfonsas Nyka-Niliūnas (liepos 15 d.) ir Vladas Slaižas (rugpjūčio 27 d.). Atėjo grynai nepriklausomos Lietuvos poeto karta, kuri literatūrinio bendrindimo kelyje tiesioginio kontakto su slaviskuoju ir mus slėgusiu Rytų pasauliu kaip ir neturėjo. Tai buvo, galima sakyti, pirmoji lietuviškai vakarietiškoji mūsų poeto generacija. Ypač tas lietuviškasis vakarietiškas tinka Henrikui Nagiui. Jau patys pirmieji jo eilėraščiai, spausdinti 1938 m. "Ateityje" ir 1939 m. "Naujojoje Romuvoje" patraukė skaitytojų dėmesį mūsų visai naujomis eilėraščių struktūromis ir naujų temų nagisaka išraiška. Mūsų poezija pradėjo stipriai plakti vakarietiškojo pulso, neatsisakydama ir aiškiai girdimo lietuviškojo takto. Tokios yra visos Henriko Nagio knygos: "Eilėraščiai" (1946), "Lapkričio naktys" (1947), "Saulės laikrodžiai" (1952), "Mėlynas sniegas" (1960), "Broliai balti aitvarai" (1969) ir "Prisijaukinti sakalai" (1978).

Sukaktuviniams susitikimui su poetu spausdiname čia pora Henriko Nagio eilėraščių, paimitų iš jo rinkinio "Broliai balti aitvarai".

POEMA APIE BROLI

Mano brolis ragavo užginto vaisiaus.
Rojaus paukščiai tapę ant tavo plačių pečių.
Slamėjo palmių šakos naktį virš tavo miego.

Tu išbraižei ant akmeninės sienos
medžiotoją, stumbrą ir saulę. Ugnį išskėlei
iš titnago ir numirusios medžio šakos.

Mano broliui kalbėjo Dievas griaustinio balsu.
Mano brolio burlaiviai raizė jūras ir vandenynus.
Brolio rankos sudėjo akmenis sfinksams ir piramidėms.

Tu smėlyje žuvį piešei, kuri nušviestė niūrią
dregną katakombų tamsą. Tu meldeisi su pirmais krikščionim,
kai laukiniai žvėrys puolė arenon pro narvo duris.

Mano brolis valgė sprangią pelę ir nelaimės duoną,
užsigėdamas šaltu šaltinio vandeniu. Mano brolis
dainavo su baudžiauninkais apie vargą, varteliuose žydintį.

Tu plaukei su maištaujančiais Kristoforo Kolumbo jūreiviais
ir verkei, bučiudamas naują, atrastą žemę.
Mano broli palaidoji jūroje, suvyniotą į burių audeklą.

Tu vienplaukis klauseisi Kristijono Donelaičio pamokslų
Tolminkiemio mažoj bažnytelėj ir skaitei prie balanos
Aukso Altorių ir Mažvydo katekizmo žodžius prastus.

Mano brolis dainavo girtas Kretos salos vynuogyne
ir mėtė kriauklės į juodą, raudoną ir žalią jūrą.
Mano brolis išgėrė Sokrato taurę nuodų.

Tu stovėjai šalia Frederico Garcia Lorca,
kai egzėkucijų šautuvai sutrupino mūro sieną raudoną,
kai ant karšto Grenados smėlio suknubo poetas.

Tu išklaivai prirakintas kartu su vergais prie galerų
ir kolo sunkaus. Žygiavai kartu su pilkais kareiviais,
kritai, žudei ir nešei savo sužeistą draugą iš žemės pragaro.

Mano brolio ieškojo motina sukilimų kartuvėse.
Jis gulėjo kartu su miško broliais turgaus aikštėje.
Jis kalė tėvui medinį kryžių į kietą Sibiro gruodą.

Mano brolis maištavo su visais maištininkais už laisvę.
Mano brolio rankomis buvo sugriautos Bastilijos sienos
ir atnešta paskutinė žinia iš kraujuojančio Budapešto.

Tu šaukei dangaus keršto kartu su Savonarola.
Tu degei su Giordano Bruno pasmerkimų laužo ugnį.
Tu dėvėjai kartu su žydais geltoną Dovydo žvaigždę.

Tu tylėjai kartu su suomių šauliais raudonųjų atakos metu.
Tu išlenkei švelnią lūpų šypseną Mona Lizai.
Tu šaukei dažus į drobę su Salvadore Dali.

Mano brolis medžiojo dramblius Aukšinio kranto žiunglėse.
Su vikingais statė laivus, su romėnais mainė gintarą.
Mano brolis dažė aztekų šventykloje derliaus dievo akis.

Mano brolis dainavo eiles trubadūrų turnyruose.
Ant bastūnų vieškelio vaikatauo su François Villon.
Gėrė ryžių degtinę mėnesienoje su Li-Tai-Po.

Mano brolis kalbėjo su visais auksaburniais.
Mano brolis tylėjo kartu su visais žemdirbiais.
Mano brolis kopė į kalną paliesti Laimės Žiburio.

Mano brolis gyvena kartu su mumis mūsų kartą vienatvę.
Kvėpuoja tą patį orą. Geria tą patį vandenį.
Laukdamas sava o mirties.

Tavęs neparklūpė kazokų bizūnai Kražių šventorių.
Tavęs nepapirko Aliaskos ledinė upė išplautas auksas.
Tavo karstui auga pušynai gimtojo smiltų.

KRYŽKELĖ

Kryžkelėj auga platanai. Kelio atgal nėra.
Ūkanoj aidai kareivių žingsniai ir geležis.
Tarp debesų ir lapų alsuoja žemė gera.
Miega koralų saloj nepažįstamoj žemė graži.
Šlama platanai ir plazda paukščiai virš mūsų galvų vakare.

Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit...
Basos kojos ant grūdų ir šimtametė giria.
Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit...
Žvanga metalo žvaigždės virš mūsų galvų vakare.

Auga platanai ant vieškelio — amžių giria.
Broliai paklydo ir seserys verkia prie vartų.
Būla ant balto debesio šiaurėj lininė skara —
gėrė mirusių upių vandenį žalią ir kartų...
Miega toli vandenyno saloj nepažįstamoj žemė gera.

Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit...
Moterys klūpo prie kartuvų — užia giria.
Broliai ir seserys, imkit mane ir skaitykit...
Žvanga kareivių žingsniai ir žvaigždės tuščiam vakare.

Mokslų ir kūrybos simpoziumo ruošia

Ketvirtasis Mokslų ir kūrybos simpoziumas įvyks Chicagoje 1981 m. lapkričio 25 - 28 d. Organizacinis komitetas informuoja, kad Ketvirtąjį mokslų ir kūrybos simpoziumą, kaip ir trijų ankstesniųjų, pagrindinis tikslas yra burti laisvojo pasaulio lietuvių mokslų ir kūrybos darbuotojus, sudaryti jiems sąlygas pasidalinti savo žiniomis ir patirtimi, stiprinti jų ryšį su lietuvių visuomene ir skatinti svarbią lietuvių įnašą į pasaulinį mokslų lobyną. Simpoziumo programoje bus kvietinės paskaitos, dalyvių pranešimai ir keltas specialių renginių: susipažini-

mo vakaras, koncertas ir banketas. Neseniai visų lietuvių buvo minima Vilniaus universiteto 400-ųjų metų sukaktis, išryškinant jo reikšmę Lietuvai ir mokslui. Tos reikšmingos sukakties progą bandysime atnaujinti Simpoziume apžvelgti, ką yra davęs mokslui lietuvis išeivis.

Į Simpoziumą kviečiami visi lietuvių mokslų ir kūrybos darbuotojai, programoje, šalia griežtųjų mokslų, technologijos, medicinos ir humanitarinių mokslų, bus vietos paskaitai ar pranešimui ir iš kiekvienos kitos mokslų ir kūrybinio darbo srities.

Informacija paskaitininkams

Dalyviai kviečiami padaryti Simpoziume pranešimus savo srities tema. Pranešimui numatyta Simpoziume skirti 20 - 25 min. laiko. Dalyvis, noris padaryti pranešimą, prašomas pasiųsti savo pranešimo santrauką (120-140 žodžių apimties) lietuvių ir anglų kalbomis Mokslinės programos komitetui iki 1981 m. balandžio 5 dienos. Mokslinės programos komitetas turi teisę, reikalui esant, pranešimų skaičių atrankos būdu riboti. Paskaitininkai bus painformuoti apie jų dalyvavimą programoje iki 1981 m. gegužės 30 d. Pageidautina, kad dalyvis, gavęs iš Komiteto pritarimą, paruoštų ir pilną savo pranešimo tekstą, nes

numatoma Simpoziumo darbus viena ar kita forma paskelbti. Visas pranešimo tekstas neturi viršyti 2500 žodžių. Pranešimų santraukas prašome siųsti: Pranas Zundla, 1808 Timothy Dr. N.E., Atlanta, Ga., 30329, U.S.A.

• DIRVA, 65-rių metų suaktyvintas apžvalginis leidinys 1915 - 1980. Redagavo ir apžvalga parašė Aleksas Laikūnas. Viršelis Vlado Vijeikio. Išleido ir spaudos darbą atliko Vilties draugijos leidykla 1980 m. Clevelande, Ohio. Tiražas 500 egz. Leidinys 40 dienos formato puslapių, iliustruotas nuotraukomis kaina 1 dol.

Juozui Kralikauskui 70 metų

1980 m. spalio 9 d. Toronte gyvenantis rašytojas Juozas Kralikauskas, gerai žinomas pedagogas, novelistas ir romanistas, daugelio literatūrinių premijų laureatas, sulaukė 70 m. amžiaus.

Juozas Kralikauskas gimė 1910 m. spalio 9 d. Kareivoniu km., Žiezmarų vls., Trakų apskr. Jis 1928 metais baigė S. Daukanto mokytojų seminariją Kaune, 1931-32 m. aspirantų Karm-kla į 1940 m. Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų fakultetą. Po to mokytojavu pradėjęs mokyklose ir gimnazijose: 1938-40 m. Kauno M. Peškauskaitės gimnazijos, 1940-41 m. Vilkaviškio gimnazijos mokytojas, 1941 m. Švietimo ministerijos pedagoginio mokslo departamento vyr. referentas, 1942-44 m. Kauno X gimnazijos direktorius, Vokietijoje 1945-46 m. Wiesbaden lietuvių gimnazijos direktorius, 1947 m. Kasselio lietuvių gimnazijos mokytojas. Kanadon J. Kralikauskas atvyko 1947 m. ir čia dvejus metus dirbo Picle Crow, Ontario aukso kasyklose. 1949-51 m. jis — Toronto „Tėviškos Ziburių“ redakcinio kolektyvo narys, tada daug rašęs ypač beletristinėje srityje. 1952-53 m. KLB Švietimo k-ko narys, 1954-55 m. KLB Kultūros fondo sekretorius.

Nuo 1929 m. „Lietuvos Mokyklos“ nuolatinis bendradarbis, 1934-40 m. redaktorius, Pedagoginis, literatūrinis temomis suaktyvininkas yra bendradarbiavęs „Ryte“, „Židinyje“, „Tritmėje“, „Rytų Lietuvoje“, „Ziburiuose“, „Drauge“, „Aiduose“, „Lietuvių Dienoje“ ir kitur. Be to, jis yra atspausdinęs savo beletristinių kūrinių „Nidos“ knygų klubo leistos „Pradalgės“ ir kitos leidinio, parašė psichologijos vadovėlių, dalyvavo savo kūryba „Gabiljos“ ir „Lietuvių prozos antologijoje“. Lietuvių Rašytojų d-jos narys, 1937 m. išleides novelių rinkinį „Septyni kalavijai“. 1939 m. „Židinyje“ (Nr. 5-6) paskelbęs „A. Klemenčio kūrybą“ ir 1954 m. išleides apysaką „Urviniai žmonės“.

Indėnai lietuvių knygoje

Apie „Urvinius žmones“ ir „Septyni kalavijus“ a.a. B. Babrauskas yra šitaip rašęs Lietuvių Enciklopedijoje: „Urviniai žmonės“ yra pirmoji lietuvių literatūroje apysaka, vaizduojanti aukso kasyklas. Aukso kasybos gyvenimas blakėtuose, mokytojų apsuptyje barakuose, jų darbas požemyje ir išgyvenimai, slėpimai, baimės, kad staiga atskiltų aukso gėlių puokštės, treti — grynai tapybinio išpuošio. Gal ir gerai, kad dailininkė šitaip viską mėginą, ir viskas jai išėina gražiai. Bet kartais ir suabejojti: ji teigė, kad ne mozaika ir ne freska, kodėl ieškoma grynai iliuzinio tapybinio sprendimo keramikos darbe? Ar negeriau būtų šitai ir palikti tapybai? Paroda ir savo turiniu, ir savo

Kralikauskas nereikia jiems iš sentimentų kylančios užuojautos, bet vaizduoja tokius, kokius pažino bendrame darbe. Taigi, indėnas čia laukinis, išsigimęs, kerštingas, girtuoklis; jo vaikai apdrisę, sunykę, murzini, baikišiomis laukinių žvėrelių akutėmis, nuolat prašą išmaldos.

„Septyni kalavijai“ yra septynių novelių rinkinys, jų siužetas — daugiausia iš pradinės m-klės mokytojų gyvenimo. Šiai knygai būdingi eskizminiai vaizdai, kapotės sakiny, ekspresyvus žodis, lyrinė nuotaika. Be to, dailininkės darbu parodos Ni. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Keleropas laureatas

1960 m. išėjo iš spaudos kitas jo kūrinys — knyga „Sviesa langų“. Ir šios knygos medžiaga — jos personažai, aplinkuma imti iš tų pačių aukso kasyklų, tik čia daugiau gvildenamos idealistinės gyvenimo problemos.

Po to sekė du J. Kralikausko veikalai — romanai iš istorinės srities: 1962 m. išleistas romanas „Titnago ugnis“ ir 1964 m. — „Mindaugo nužudymas“. Šie abu veikalai apvainikuoti „Draugo“ konkursu 1,000 dol. literatūrinėmis premijomis.

Pasirodžius J. Kralikausko istoriniam romanui „Vaišvilkas“, spauda buvo „nutarusi“, jog rašytojas J. Kralikauskas užbaigė mindauginę trilogiją, kuri prasidėjo „Titnago ugnimi“, o buvo tęsiama „Mindaugo nužudymu“ ir daugiau istoriniais romanais gal ir nebeapsireikš...

Tačiau spauda nebuvo atspėjusi ir susekusi rašytojo J. Kralikausko kelių ir jo užsimojimų.

1973 m. pabaigoje skaitytojai sulaukė dar vieną istorinį romaną — „Tautvilą“, iš eilės ketvirtąjį. Taigi, jau pastatytas visiškai užbaigtas pastatas: keturi kampai — keturi stulpai, ant kurių stipriai stovį autoriaus istoriškai užmojis.

Gražu, kad buvo įvertintos šios rašytojo pastangos. Visi keturi romanai — premijuoti: „Titnago ugnis“ ir „Mindaugo nužudymas“ — premijuoti „Draugo“ konkurse, „Vaišvilkas“ — Montrelio Akademino sambo (Vincio Krėvės vardo premija) ir šis pastarasis — „Tautvilą“ — Lietuvių rašytojų d-jos premija. Be to, „Draugas“ yra premijavęs dar tris J. Kralikausko vaikus: „Martynas Mažvydas Vilniuje“ (1975 m.), „Kaitė Vilniaus akmenys“ (1978 m.) ir „Po ultimatumo“ (1980 m.).

Rašytojas J. Kralikauskas ruošiamasi pagerbti. Tam reikalui sudarytas komitetas. Iniciatyvė eina KLB krašto valdyba ir Kultūros komisija. Komitetui pirmininkauja KLB pirm. J.R. Simanavičius. Komiteto nariai: B. Biretienė, A. Karkienė, R. Jonaitienė (KLB Toronto apylinkės

Gražumo kupina paroda

Keramikos bei keramikinės skulptūros srityje aktyviausiai išeivijoje besireiškiantį turbūt yra Eleonora Marčiulionienė. Jos darbų vis netrūksta bendrinėse mūsų dailininkų parodose, o štai jau ne pirmą ir individuali jos vienos paroda M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje. Daugiau negu 50 keramikinių technikos darbų vienu šiuo prieš akis yra gana pribloškiantis išpuošis. Tikrai reikia lenkti galvą dailininkės darbui bei techniniam išgudrumui šioje srityje.

Trumpai kalbant paroda yra graži. Tiek čia spalvų, tiek čia blizgėjimo, tiek čia visokių formų išraiškos. Gali jaustis lyg šviežiai restauruotoje Sv. Petro ir Povilo bažnyčioje, Vilniuje. Vieni parodos darbai — tikros skulptūros, kiti — baretelėninio pobūdžio (ypač gėlių puokštės), treti — grynai tapybinio išpuošio. Gal ir gerai, kad dailininkė šitaip viską mėginą, ir viskas jai išėina gražiai. Bet kartais ir suabejojti: ji teigė, kad ne mozaika ir ne freska, kodėl ieškoma grynai iliuzinio tapybinio sprendimo keramikos darbe? Ar negeriau būtų šitai ir palikti tapybai? Paroda ir savo turiniu, ir savo

forma skamba lyg Mozarto muzika. Kas tą daugiau ar mažiau barokinę muziką lengvumą ir šviesumą mėgsta, tam ir ši paroda bus arčiausiai prie širdies. Bet kitam žiūrovui toks smagus ir per visą parodą nesibaigiantis išpuošis, einant nuo ekspozito prie ekspozito, gali ir pabosti. Gali jis pasigesti ir tamsesnių tonų, ir tam tikro užrašymo. Gali ieškoti ir nerasti beethoveniško svorio ir gėlmės. Šitokio pobūdžio pauzų įterpimas į parodą būtų labai jai pajaviręs.

Visų parodos darbų subtili forma, i ja įdeginata spalva ir viso užmojo puikus suldydymas į vienumą stebina ir labai reikią aki. Tačiau parodai būtų praverę daugiau keramikos darbų, kuriuose regėtume tikrą degintą molį, jokiomis spalvomis nepagražintą, kur akį trauktų vien tik skulptūrinis formų sprendimas. Juk mėgstamas gryno medžio ar grynos plytos sienas bei nedidytos medžio faktūros baldus. Ir kodėl nuogu, natūraliu moliu negalėtume ypač pasigrožėti ir keramikoj?

Šioje Eleonoros Marčiulionienės parodoje, be kita ko, atsivertė ir labai platus kultūros pasaulis. Vienos kurios nors figūros

Eleonora Marčiulionienė iš dailininkės darbų parodos Ni. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Zalioji madona iš dailininkės darbų parodos Ni. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotr. Lino Meilau

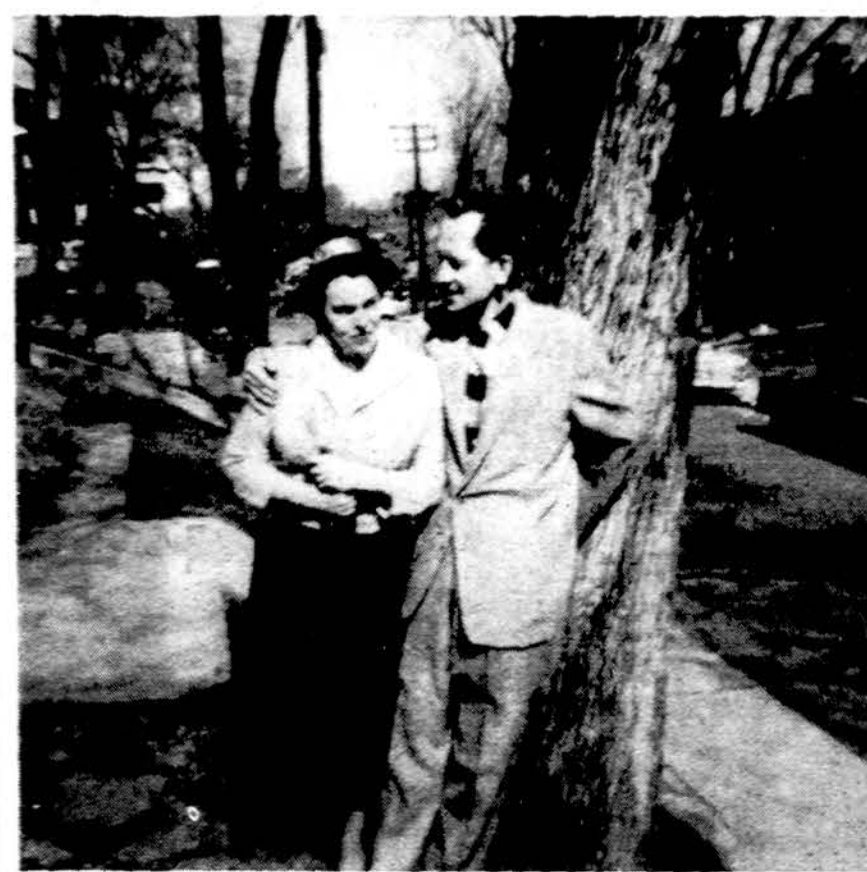
1973 m. pabaigoje skaitytojai sulaukė dar vieną istorinį romaną — „Tautvilą“, iš eilės ketvirtąjį. Taigi, jau pastatytas visiškai užbaigtas pastatas: keturi kampai — keturi stulpai, ant kurių stipriai stovį autoriaus istoriškai užmojis.

Gražu, kad buvo įvertintos šios rašytojo pastangos. Visi keturi romanai — premijuoti: „Titnago ugnis“ ir „Mindaugo nužudymas“ — premijuoti „Draugo“ konkurse, „Vaišvilkas“ — Montrelio Akademino sambo (Vincio Krėvės vardo premija) ir šis pastarasis — „Tautvilą“ — Lietuvių rašytojų d-jos premija. Be to, „Draugas“ yra premijavęs dar tris J. Kralikausko vaikus: „Martynas Mažvydas Vilniuje“ (1975 m.), „Kaitė Vilniaus akmenys“ (1978 m.) ir „Po ultimatumo“ (1980 m.).

Rašytojas J. Kralikauskas ruošiamasi pagerbti. Tam reikalui sudarytas komitetas. Iniciatyvė eina KLB krašto valdyba ir Kultūros komisija. Komitetui pirmininkauja KLB pirm. J.R. Simanavičius. Komiteto nariai: B. Biretienė, A. Karkienė, R. Jonaitienė (KLB Toronto apylinkės

turės rengti lapkričio 9 d., sekmadienį, 5 val. popiet, didžiojoje Priskelimo salėje. Numatyta ir programa: rašytojo J. Jankaus žodis apie J. Kralikausko kūrybą, ištrauka iš jo raštų, koncertinė dalis, gen. konsulo dr. J. Žmuidzino sveikinimo žodis, vakariene.

Pranys Alšėnas

Rašytojas Juozas Kralikauskas su žmona Vanda

pirm.), A. Sungailienė, G. Trinkienė, V. Bireta, M. Chainauskas, kun. Pr. Gaida, A. Gurevičius, kun. Aug. Simanavičius, OFM, kun. J. Staškevičius, V. Šaltmairas, V. Tamulaitis, ev. kun. A. Žilinskas. Šis komitetas pirmajame savo posėdyje, kuris įvyko rugsėjo 11 d. Anapilyje nutarė rašyti J. Kralikausko pagerb-

tuves rengti lapkričio 9 d., sekmadienį, 5 val. popiet, didžiojoje Priskelimo salėje. Numatyta ir programa: rašytojo J. Jankaus žodis apie J. Kralikausko kūrybą, ištrauka iš jo raštų, koncertinė dalis, gen. konsulo dr. J. Žmuidzino sveikinimo žodis, vakariene.

Pranys Alšėnas

Nauji leidiniai

• **MOTERIS**, 1980 m. Nr. 4. Dvimėseninis lietuvių moterų žurnalas. Leidžia Kanados Lietuvių katalikų moterų draugija. Redaguoja Nora Kulpavičienė. Administruoja Bronė Pabedinskienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8. Metinė prenumerata — 8 dol., garbės prenumerata — 12 dol.

Šiame numeryje gėlių paslaptis atidengta S. G. Apie vedybinį gyvenimą krikščioniško šviesos rašo B. M. Moterų rūpesčius išklosto Br. Šimkienė. Grožinės literatūros puslapiuose spausdinama Tyru Dukters eilėraščių, Klevos Vidžiūnienės ir Vandos Vaitkevičienės novelės. Įdomūs ir aktualūs taipgi žurnalo apžvalginiai skyriai: Knygos, Moterys pasaulyje, Sveikata, Šeiminių kampelis ir kt. Pusiaipiai iliustruoti daugiausia mūsų dailininkų darbai ir šiaip nuotraukomis. Aplamai, „Moteris“ yra gražiai tvarkomas ir simpatingas, biau kultūrinio pobūdžio žurnalas, kurį pavartę, vyrai taipgi turėtų savo leidinius pasitempti.

• **TECHNIKOS ŽODIS**, 1980 m., Nr. 3. Vyr. redaktorius V. Jautokas, 5859 S. Whipple St., Chicago, IL 60629. Administruoja Antanas Brazdžiūnas, 7980 W. 127 St., Palo Park, IL 60464. Metinė prenumerata — 6 dol., studentams — 2 dol. Techniniai šį numerį paruošė J. Rimkevičius ir V. Jautokas.

Numeryje rašoma apie kultūrinio derliaus surinkimą (J. Rimkevičius), apie kitų civilizacijų ieškojimą visatoje (V. Petrakis), apie mikrobangų išvystymą eiga (V. Jautokas), apie moderniąją architektūrą ir Picasso (kun. V. Bagdanavičius) ir kt. Duodama techninė apžvalga ir informuojama apie lietuvių architektų ir inžinierių organizacinę veiklą.

• **SKAUTŲ AIDAS**, 1980 m. rugsėjo mėn. Skautiškos veiklos mėnesinis iliustruotas žurnalas. Redaguoja Alė Namikienė ir Redakcinė klegija, 6041 S. Fairfield Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 5 dol.

Kazio Sajos vakaras

Štai dar viena naujovė Los Angeles lietuvių kultūriniam gyvenime. Rugsėjo 26 d. (penktadienį) dr. Zigmą Brinkio pastogėje savo kūrybą skaitė nūdienės Lietuvos rašytojas dramaturgas Kazys Saja. Tuo metu jis atostogavo pas brolių Apolinarą Santa Monikoje. Čia jau yra viešėjęs prieš keliolika metų.

Gausiai auditorijai svečią pristatė Pr. Visvydas. K. Saja yra gimęs 1932 m. Skėrių kaime, Biržų apskrityje. Tačiau užaugo Žemaitijoje, Plungės apylinkėse. Mokėsi Klaipėdoje ir Vilniuje.

Daugelio sėkmingų pjesių („Septynių ožkų“, „Mamutų medžioklės“, „Devynbėdžių“ ir kt.) autorius savo dramaturgine linkme priklauso prie vadinamojo sąlygiško teatro. Jame įtikrovi žiūrima pro metaforos šydą. Visos sceninės priemonės pajungiamos kokiui nors aktualiai bendražmogiškai idėjai pavaizduoti. K. Saja itin rūpi liaudies mąstysenos paslaptys, pasakos, Lietuvos žmonių nuotyčiai, sąmojingos sandūros. Dialoguose vyrauja gyva šnekamos kalbos frazė.

K. Saja skaitė tik savo grožinę prozą, kurioje, kaip ir vaidinimuose, atsiskleidžia humoro pėntos gyvenimo staigmenos, pasakų alegorijos, taip pat ir asmeniškai pergyvenimai. Iš pastarųjų apsakyme „Forget it“ nuskambėjo dviejų brolių — Kazio ir Apolinaro — susitikimo jautrus

pašnekesys po ilgų nesimatymo metų. Su nemažniu įsijautimu buvo perskaitytas pasakas „Eglė žalčių karalienė“ tęsinys iš knygos „Po to, kai pavirto medžiais“. Na, o i „Devynbėdžių“ istorijos perteikimą autorius ilgio ir savo vaidybinį išgūdį.

K. Sajos kūryba yra sutelkta keliose knygose. Rašo ir vaikams. Siemiet yra išleista rinktinė „Lieposnanti kriaušė“ su penkiomis pjesėmis.

Klausantis K. Sajos įtaigaus atlapaširdiško skaitymo, dingtelio mintis: Ar tai nėra nuostabus būdas pažinti Lietuvos rašytoją — reginti jį prieš save ir girdinti jo balsą su gražia tarsena? Matyti, kad dr. Z. Brinkio pastogėje yra tapusi kultūrinio aviliu. Čia vis kas nors netikėto įvyksta. Bet ar nepribrendo laikas šitokio įdomumo literatūros vakarus rengti didesnėje salėje. Tada Kazis Saja būtų išgirdęs platesnis visuomenės ratas.

Pr. V.

Prezidento komisijoj

(Atkelta iš 2 psl.).

my interview (neišsiskiriu nė savęs), rašo knygas (pasujoy). Svetimų kalbų profesinės sąjungos atidare rašinė Washingtono, iš kur informuoja ir įtaigoja kongreso narius ir valdžios pareigūnus bei informuoja mokytojus apie tai, kas vyksta Washingtono juose liečiančiais klausimais. Tarp kitko, mokytojai visose valstijose suorganizavo greitos laiškinės reakcijos tinklą. Per dešimt dienų jie galį užtvindyti kongreso ar valdžios pareigūno raštinę pritariančiais arba nepritariančiais laiškais.

Pasiremdami Komisijos raportu, įvairūs institutai energingai siūlo daugiatautėms bendrovioms apsišviesti kitų kultūrų pažinime ir išmokyti kitų kalbų. Pažiūrėjus į skaičius, aišku, kad iš biznierių pusės paklausa auga. Kai kurios daugiatautės bendrovės siūnia i tokius kultūrinės orientacijos kursus ne tik i kitas šalis išvykstančius dirbti mamedžierius, bet ir i jų šeimų narius.

Aplamai, gera pagalojus, kad ir lietuviai dalyvavom, planuojant paketimus, kurie, su laiku, turėtų duoti šiam kraštui dimensiją, kurios iki šiol trūko.

Šiam sykiui užteks apie Prezidento komisiją, nors jos veikimui, ir turbūt mano dalyvavimui jame, toli gražu dar ne galas.

Ginklo draugo tapyba

Rugsėjo 27—28 d. Los Angeles Sv. Kazimiero parapijos salės pogrindyje įvyko dail. Jurgio Juodžio tapybos paroda. Surenge Lietuvių Bendruomenės Vakarių apygarda.

Parodą atidarant supažindinimo žodį tarė dail. Aldona Variakojė, teisingai pastebėjusi, kad J. Juodis neseka nei Čiurlioniui, nei Šimoniui. Jis yra savitas. Po to pats dailininkas, savitai pasipuošęs ir lieknas, kaip Stradiarijus smuiko styga, ilgame pasisakyme jautriai apibūdino savo paveikslų patriotinį dovi: menas turi tarnauti Tėvynei ir ši paroda skiriama Lietuvos laisvei atžymėti. Kaip buvęs gusarų pulko karininkas, jis ta pačia proga pašlovino visus čia sutikus ginklo draugus. Miela, kad žmonės yra prisimenami po tiekų metų.

Deja, vienas jo ginklo draugu, eilinis gusaras, matyti, taip ir liko neprisimintas. Todėl jis bemaž tapo J. Juodžio kūrybos kritiku. Iš tiesų dėl kitos priežasties. Būtent: karininkas Juodis anais geraisiais nepriklausomybės metais jam buvo užkrovęs 5 paras daboklės.

Tuo pat pasiteiravau, ką šis nuskriaustasis ginklo sėbras sako apie dail. Jurgio Juodžio parodą. Ogi štai ką: pirmiausia jam labai nepatiko paveikslų vaivorykštėnis spalvynas. Žiūrėdamas jautiesi, lyg būtum plakamas vaivos rykštėmis. Taip pat toji tautinė patetika gąsdintė gąsdina. Ji tokią lietuviškai ankšta. Gražu, jeigu šitaip tautos švenčių metu būtų nudažoma parapijos salės siena (kaip daro meksikiečiai Rytų Los Angeles barrio gatvė-

se) arba šitaip būtų iliustruojamos saldinių dėžutės...

Pakaks, tariau tam, kuris blavivai dėstė eilinio kritiko mintis. Pakaks! Aš turiu ir savo nuomonę. Dailininkas Jurgis Juodis piešia puikiai. Kokia lanksti ranka! Dažnai paveikslą komponuoja su pranašumo mistu. Mit Schwung, kaip sako vokiečiai. Be to, herojiškai išjudina visą patriotinį krūvį. Čia vyrauja kovos žirgas, iškeltas kardas ir kario uniforma. Tai šventi pavaldai! Jie susilaukė ypatingos pagarbos ginklo brolių tarpe. Žodžiu, parodoje regime 30 stambių drobių su mūsų tautos istorijos — džiaugsmo, ryžto, laisvės, prieštarpų ir kančios — iškarptomis. Visi motyvai perteikti su kariūniška valia.

Gera, kad yra dailininkas, kuris su savo ultra — spalvingais paveikslais šauktė šaukia lietuvių parapijoms: Laisvės Lietuvai.

Pr. V.

Lietuviai ekslibrių parodoje

Vienas iš entuziausių ekslibrių rinkėjų išeivijoje yra Vitolis Vengris, gyvenantis Washingtono, D.C. Šiuo metu leidžia Lithuanian Library Press jau yra nuvežusi ryšklon išpuošingą jo knygą apie lietuviškus ekslibrius. Tačiau V. Vengrio ekslibrių kolekcija nesirboja vien tik lietuvišiais — kolekcija jau tarptautinė. Šiuo metu ji yra išstatyta Tyler School Art of Temple University Penrose galerijoj, Beech and Penrose Ave., Philadelphia. Paroda vyksta nuo spalio 13 iki spalio 31 d. Parodoje rodomi daugiau kaip 50 dailininkų ekslibriai. Tarp jų yra ir 32 lietuvių dailininkai, gyvenantys išeivijoje ir Lietuvoje.

